

ГАРЦЕРСЬКИЙ РУХ І ВИХОВАННЯ ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ У 1920-Х - 1930-Х РОКАХ

У польських школах 1920 - 30-х років поряд з навчальним процесом існувало позакласне виховання. Школярі займалися в медичних гуртках, пожежних, аграрних та інших. Запроваджували в школах і гарцерство, яке було надзвичайно популярним і корисним для виховання шкільної молоді.

Тетяна Іллівна Колмакова з родини Домбровських навчалась у повшехній школі, яка розташовувалася у приміщенні нинішньої станції юних техніків, де існувала гарцерська добровільна організація на зразок скаутів чи пластунів. Ця організація була напіввійськовою і опікували гарцерів військові: 2-й дивізіон кінної артилерії та 43-й піхотний полк байонетів, які дислокувалися у Дубні.

Керівним ядром гарцерів був штаб дружини, який знаходився у замку. Дружина носила ім'я Беати Дольської, племінниці князя Костянтина Костянтиновича Острозького, яка мужньо захищала замок від нападів татар у 1577 році. Дружина налічувала 20 з лишнім чоловік, які поділялись на загони (застемпи) по 5-6 чоловіку кожному. Керували застемпами застемпові.

Гарцерки носили мундурки (форма одягу) - плаття сірого кольору з погончиками та поясом. На шиї мали крайку (галстук) синього з червоним кольорів. Ознакою рангу був шнур (аксельбант), який протягувався через погончик і кріпився до гудзика на грудях. Шнури теж були різного кольору. На рукаві носили тарчу (шеврон) з лілейкою, яка була символом чистоти і порядності. Така лілейка була і на панамі.

Влітку дружина гарцерів виїжджала на обози (табори). Цієї події з нетерпінням чекали цілий рік, вивчаючи флору і проводячи заняття за планом. Для цього збиралися на Сурмичах в приміщенні колишнього ПМК.

Коли настав час вирушати в табір, військові укомплектовували своїх підопічних необхідною амуніцією і продуктами. Від них отримували намети, матраци, одіяла, саперні лопати, навіть коней; з продуктів - каву в брикетах і різноманітні консерви.

До табору йшли пішки. У різні роки табори розташовувались у Ключах, Кирилівці. Відразу після прибуття копали спіжарні (склади), де могли зберігатися продукти. Самі напинали намети, збивали столи та інші необхідні речі.

За розпорядком кожного дня в таборі залишався один загін, який готував їжу. Інший загін вартував навколо табору, ще один ходив у розвідку. Усі інші вирушали у похід на пошуки грибів, ягід, лікарських рослин. Крім школи виживання, у таборі проводили час у військових іграх: читали сліди, навчалися орієнтуватися у незнайомій місцевості. Скажімо, одна з гарцерок "плутала" сліди, але залишала якісь непримітні знаки, за якими слідопити могли її знайти.

Щовечора збиралися біля вогнища і підбивали підсумки. Справжнім святом для гарцерок були відвідини хлоп'ячих дружин з Верби чи Янової Долини. Біля вогнища влаштовували концерти і сама атмосфера була дуже дружною. Щонеділі приїжджали батьки і привозили дітям різні ласощі. Вони залишалися аж до вечора, беручи участь у концертах, у забавах. За зразкову поведінку й успіхи у різних випробуваннях, найкращих нагороджували спеціальними знаками - хрестами. Тетяна Іллівна була застемповою і також нагороджена хрестом.

Нечипорук Тамара Степанівна навчалась у повсехній школі №3 на Сурмичах, у колишній економії графині Шувалової, де був і гарцерський клас. У класі на стінах були розвішені плакати із зображенням гарцерських одностроїв, наочні посібники для тематичних занять, тексти гімну і статуту організації і т. п. Заняття проводилися після уроків. Гарцерам читали лекції з етики поведінки, з теорії майбутніх занять, практичних занять. У походи ходили пішки. Бували у Дубенському замку, ходили по підземеллях, у яких знаходили зворотній шлях за спеціально намальованими стрілками.

Пан Михайло Початковський за Польщі жив і навчався у Рівному. Звичайно ж, був гарцером. Він зберігає окремі речі з тих часів, які свідчать про його участь у гарцерському русі. Перше - це книжка, сторінки якої поділені на графи, де вказується вид завдання, яке повинен виконати гарцер: пройти пішки 200 км, пробігти певну відстань, подолати такі-то перешкоди, пройти тести на виживання у різних умовах, вміти змайструвати знаряддя для рибалки чи полювання на дичину і т. п. Завдання дуже серйозні і важкі, і це далеко не повний їх перелік. Відмітки у книжці свідчать, що п. Михайло Початковський справився з ними і був нагороджений золотою лілейкою. Це - друга реліквія, якою він пишається і дорожить.

Нині гарцерський рух відродився в Україні, і до цієї організації вступає шкільна молодь різних віросповідань, а в Дубенському замку знову долають перешкоди гарцери, тільки вже 21 століття.

Микола Бура, м. Дубно.